

रायगड जिल्ह्यातील ऐतिहासिक वारसा व पर्यटन विकास

प्रा. डॉ. दत्ता हिंगमिरे

इतिहास विभाग,

कोकण ज्ञानपीठ उरण वाणिज्य व कला महाविद्यालय, उरण- रायगड, नवी मुंबई

गोषवारा:

रायगड जिल्हा हा छत्रपती शिवाजी महाराजांची राजधानी किल्ले रायगड या नावावरून ओळखला जातो. रायगड जिल्हा आणि परिसर ऐतिहासिक दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचा आहेच तसेच वर्तमान दृष्टीने विचार करता मुंबईच्या जवळ असलेला अत्यंत महत्त्वाचा जिल्हा आहे. या जिल्ह्यात अलिबाग, काशीद, मांडवा, किहिम, हरिहरेश्वर, आक्षी,नागाव, मुरुड जंजिरा इत्यादी प्रसिद्ध समुद्रकिनारे आहेत. या समुद्रकिनाऱ्यावर हजारो देश - विदेशातील पर्यटक येतात. रायगडची खरी ओळख आहे ती म्हणजे किल्ल्यांचा जिल्हा म्हणून.. एकूण 58 किल्ले रायगड जिल्ह्यात असल्याचे उल्लेख मिळतात. त्यात राजधानी किल्ले रायगड मुरुड जंजिरा,कुलाबा, सुधागड, कर्नाळा,अवचितगड, बिरवाडी, कुरलई,द्रोणागिरी, घोसाळगड, ईर्षाळगड,खांदेरी , उंदेरी, लिंगाणा,सरसगड,प्रबळगड, इत्यादी तसेच अनेक लेणीसमूह रायगड जिल्ह्यात आहेत. त्यामध्ये जगप्रसिद्ध लेणी घारापुरी उर्फ एलिफंटा,कोंढाणे, कुडे,गांधरपाले,कोण,नडसुर इत्यादी. अनेक ऐतिहासिक प्रसिद्ध ठिकाणे जिल्ह्यात आहेत. त्यामुळेच पर्यटन विकासाच्या दृष्टीने या ऐतिहासिक वस्तूंची मोठी भूमिका आहे. त्यामुळे वर्तमानातील पर्यटनाचा विकास हा प्राचीन व मध्ययुगीन काळात निर्माण झालेल्या ऐतिहासिक वारसा व सांस्कृतिक परंपरा यावर अवलंबून आहे.

बीजशब्द : रायगड, पर्यटन, ऐतिहासिक वारसा.

संदर्भ ग्रंथसूची

- 1) mr.wikipedia.org/wiki/ रायगड-जिल्हा.
- 2) धारापुरीच्या सदाशिवाचा जागतिक वारसा, *एलिफंटा गुफा धारापुरी लेणी*, पृष्ठ क्र. 1.
- 3) घाणेकर प्र.के, *लेणी महाराष्ट्राची*, स्नेहल प्रकाशन, पुणे, पृष्ठ क्र.24.
- 4) कित्ता, पृष्ठ क्र. 22.
- 5) चौधरी. की.का, डॉ, *रायगड जिल्हा*, महाराष्ट्र राज्य गॅझेटिअर, महाराष्ट्र शासन, मुंबई. पृष्ठ. क्र. 713.
- 6) कित्ता, पृष्ठ क्र. 721.
- 7) डॉ. जोशी सचिन विद्याधर, *दुर्गसंवर्धन*, बुकमार्क पब्लिकेशन, पुणे, ऑक्टोबर 2018, पृष्ठ क्र. 28,29.
- 8) राणे सुखद, *येई देशीचे दुर्ग, ओळख रायगड जिल्ह्यातील किल्ल्यांची*, ग्रंथाली प्रकाशन, माटुंगा, मुंबई, मार्च 2023, पृष्ठ क्र.266.
- 9) कित्ता, पृष्ठ क्र. 267.
- 10) जोशी सचिन विद्याधर, *रायगड जिल्ह्याचे दुर्ग वैभव*, बुकमार्क पब्लिकेशन, पुणे, 2011, पृष्ठ क्र.84.